/ ISSN: 1994 – 4233 / E-ISSN: 2181–1237
Uzbekistan State World Languages University
2025 Vol. 1 No. M 3-4
LINGUISTICS
DOI: 10.36078/987656145

**Barno Kupalova**

Xalqaro Nordik Universiteti
E-mail: kupalovabarno@gmail.com.
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-5905-5872

## SHARLOTTA BRONTË VA UILIAM MAKEPEACE THACKERAY ASARLARIDA AYOLLAR TASVIRINING QIYOSIY TAHLILI: FEMINISTIK ADABIY NUQTAI NAZAR

**Annotatsiya.** Ushbu tadqiqot Sharlotte Brontë va Uiliam Makepeace Thackeray tanlangan romanlarida ayollar tasvirini qiyosiy adabiy tahlil, tarixiy-kontekstual tadqiqot va feministik adabiy tanqidni birlashtirgan ko‘p qirrali metodologik yondashuv orqali o‘rganadi. Tadqiqot ushbu taniqli Viktoriya davri mualliflarining ayol personajlarni, xususan, gubernatorlarni, ijtimoiy ambisiyali ayollarni va axloqiy namunalarni XIX asr o‘rtalarining murakkab ijtimoiy muhitida qanday tasvirlaganini tekshiradi. Brontëning “Jeyn Eyr” (1847), “Shirli” (1849) va “Villett” (1853) asarlarini, hamda Thackerayning “Vanity Fair” (1848), “Pendennis tarixi” (1850) va “The Newcomes” (1855) asarlari bilan taqqoslab tahlil qilish orqali, ushbu tadqiqot ularning ayol faolligi, subyektivligi va axloqiy hokimiyatiga yondashuvlaridagi muhim farqlarni ochib beradi. Tahlil feministik nazariy asoslardan, xususan, Gilbert va Gubar (1979) hamda Showalter ilmiy ishlaridan foydalangan holda, adabiy matnlarni odob-axloq qoidalari kitoblari, davriy nashrlar va zamonaviy sharhlar orqali kengroq ijtimoiy, madaniy va siyosiy kontekstda joylashtiradi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Brontë psixologik jihatdan murakkab ayol qahramonlar orqali patriarxal an’analarni doimo shubha ostiga oladi, ular o‘zlarining axloqiy va intellektual avtonomiyasini ta’kidlaydilar, Thackeray tasvirlari esa ijtimoiy satiraga va axloqiy noaniqlikka urg‘u berib, ko‘pincha ijtimoiy da’volarni tanqid qilgan holda an’anaviy gender iyerarxiyalarini mustahkamlaydi. Ushbu qiyosiy tadqiqot adabiy tasvir ayollarning rollari, qobiliyatlari va ijtimoiy mavqelari haqidagi madaniy suhbatlarni aks ettirgan va shakllantirgan, gender munosabatlarida sezilarli o‘zgarishlar davridagi Viktoriya adabiyoti va gender mafkurasi haqidagi ilmiy tushunchaga hissa qo‘shadi.

**Kalit so‘zlar:** Viktoriya adabiyoti, feministik adabiy tanqid, Charlotte Brontë, Uiliam Makepeace Thackeray, ayollar tasviri, gender mafkurasi, qiyosiy tahlil, XIX asr romani, ayollar faolligi, adabiy feminism.

**Барно Купалова**

Международный Университет Нордик
E-mail: kupalovabarno@gmail.com. +998997299245
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-5905-5872

## СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЖЕНСКОГО ПОРТРЕТА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ШАРЛОТТЫ БРОНТЕ И УИЛЬЯМА МЕЙКПИСА ТЕККЕРЕЯ: ФЕМИНИСТСКАЯ ЛИТЕРАТУРНАЯ ПЕРСПЕКТИВА

**Аннотация.** Данное исследование изучает изображение женщин в избранных романах Шарлотты Бронте и Уильяма Мейкписа Теккерея через многогранный методологический подход, объединяющий сравнительный литературный анализ, историко-контекстуальное исследование и феминистскую литературную критику. Исследование рассматривает, как эти

известные викторианские авторы изображали женских персонажей, в частности, гувернанток, социально амбициозных женщин и нравственные образцы в сложной социальной среде середины XIX века. Сравнивая произведения Бронте «Джейн Эйр» (1847), «Шерли» (1849) и «Вильетт» (1853) с романами Теккерея «Ярмарка тщеславия» (1848), «История Пенденниса» (1850) данное исследование выявляет существенные различия в их подходах к женской активности, субъективности и нравственному авторитету. Анализ, опираясь на феминистские теоретические основы, в частности, труды Гилберт и Губар (1979), а также Шоуолтер, помещает литературные тексты в более широкий социальный, культурный и политический контекст через книги морального поведения, периодические издания и современные комментарии. Результаты показывают, что Бронте постоянно ставит под сомнение патриархальные традиции через психологически сложных женских героинь, утверждающих свою моральную и интеллектуальную автономию, тогда как изображения Теккерея, делая акцент на социальной сатире и моральной неопределенности, часто укрепляют традиционные гендерные иерархии, критикуя при этом социальные претензии. Данное сравнительное исследование вносит вклад в научное понимание викторианской литературы и гендерной идеологии, показывая, как литературное изображение отражало и формировало культурные дискуссии о ролях, способностях и социальном положении женщин в период значительных изменений в гендерных отношениях.

**Ключевые слова:** Викторианская литература, феминистская литературная критика, Шарлотта Бронте, Уильям Мейкпис Теккерей, изображение женщин, гендерная идеология, сравнительный анализ, роман XIX века, женская активность, литературный феминизм.

**Barno Kupalova**

International Nordic University
E-mail: kupalovabarno@gmail.com. +998997299245
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-5905-5872

## A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE PORTRAIT OF WOMEN IN THE WORKS OF CHARLOTTE BRONTË AND WILLIAM MAKEPEACE THACKERAY: A FEMINIST LITERARY PERSPECTIVE

**Abstract.** This study examines the representation of women in selected novels by Charlotte Brontë and William Makepeace Thackeray through a multifaceted methodological approach combining comparative literary analysis, historical-contextual research, and feminist literary criticism. The research investigates how these prominent Victorian authors depicted female characters, particularly governesses, socially ambitious women, and moral exemplars within the complex social environment of the mid-nineteenth century. By comparing Brontë's "Jane Eyre" (1847), "Shirley" (1849), and "Villette" (1853) with Thackeray's "Vanity Fair" (1848), "The History of Pendennis" (1850), and "The Newcomes" (1855), this study reveals significant differences in their approaches to female agency, subjectivity, and moral authority. The analysis, drawing upon feminist theoretical frameworks, particularly the scholarship of Gilbert and Gubar (1979) as well as Showalter, situates the literary texts within a broader social, cultural, and political context through conduct books, periodicals, and contemporary commentaries. The findings demonstrate that Brontë consistently challenges patriarchal traditions through psychologically complex female protagonists who assert their moral and intellectual autonomy, whereas Thackeray's portrayals, emphasizing social satire and moral ambiguity, often reinforce traditional gender hierarchies while critiquing social pretensions. This comparative study contributes to scholarly understanding of Victorian literature and gender ideology, showing how literary representation reflected and shaped cultural discourse about women's

roles, capabilities, and social position during a period of significant transformation in gender relations.

**Keywords:** Victorian literature, feminist literary criticism, Charlotte Brontë, William Makepeace Thackeray, women's representation, gender ideology, comparative analysis, nineteenth-century novel, female agency, literary feminism

## KIRISH

Viktoriya davri ayollarning ijtimoiy, huquqiy va iqtisodiy mavqelari bo‘yicha misli ko‘rilmagan munozaralarga guvoh bo‘ldi va bu munozaralar o‘sha davrning adabiyotida murakkab ifodasini topdi. XIX asr o‘rtalari romanlari ayol shaxsiyati, faolligi va ijtimoiy imkoniyatlari masalalarini muhokama qilish uchun muhim maydon sifatida paydo bo‘ldi, mualliflar hukmron gender mafkuralarini o‘rganish, shubha ostiga olish yoki mustahkamlash uchun badiiy hikoyalardan samarali foydalandilar (Flint, 1993; 15). Ushbu madaniy suhbatdagi eng ta’sirli ovozlar orasida Sharlotte Brontë va William Thackeray ham bor edi. Ularning asarlari tijoriy muvaffaqiyat va tanqidiy ahamiyatga erishgan holda, ayollar tajribasi va imkoniyatlarining sezilarli darajada farqli ko‘rinishlarini taklif qildilar.

Sharlotte Brontëning romanlari, xususan, “Jeyn Eyr”, ayollarning ichki dunyosi va axloqiy hokimiyatini tasvirlashda inqilob qildi va o‘zini tan olish, intellektual hurmat va hissiy to‘liqlik huquqlarini talab qiladigan qahramonlarni yaratdi (Gilbert & Gubar, 1979; 18). Brontëning asarlaridagi ayol qahramonlar cheklanishlar bilan to‘la ijtimoiy muhitda harakatlanar ekan, o‘zlarining shaxsiy qadriyatlari va mustaqilliklarini saqlab qolishga intildilar. O‘sha davr jamiyati ayollardan itoatkorlik va o‘z manfaatlaridan voz kechishni talab qilgan bo‘lsa-da, uning qahramon ayollari bu me’yorlarga qarshi turdilar. Brontening o‘zi o‘qituvchilik va adabiy faoliyat orqali o‘z hayotini ta’minlagan mehnatkash ayol sifatidagi shaxsiy tajribasi uning ijodiga katta ta’sir ko‘rsatdi va bu uning asarlarida moliyaviy barqarorlik hamda ruhiy butunlikka intilayotgan iqtisodiy zaif va kam ta’minlangan ayollarga nisbatan mehr-shafqat bilan yondashishida namoyon bo‘ldi (Gaskell, 1857; 96).

Thackeray esa asarlarida jamiyatni bema’nilik, ijtimoiy ko‘tarilish va axloqiy murosa bilan tavsiflash uchun satirik realizmdan foydalandi. Uning ayol qahramonlari ko‘pincha bema’nilik va ambisiyaning buzg‘unchi ta’sirlarini yoki jamiyatdagi an’anaviy ayollar fazilat cheklovlarini mujassam etdilar. Uning eng esda qolarli ayol qahramoni, “Vanity Fair” asaridagi Bekki Sharp obrazi, ayollarga qonuniy imkoniyatlar bermaydigan qat’iy ijtimoiy normalar sharoitida ijtimoiy muvaffaqiyatga erishish uchun aql-zakovatdan va hiyla-nayrangdan foydalanishni namoyish etadi, bu esa ayol huquqlari va uning chegaralari haqida murakkab fikr-mulohazalarni keltirib chiqaradi (Sutherland, 1988; 26).

Asosiy tadqiqot korpusi har bir yozuvchining ijod faoliyatini qamrab, ayol obrazlarini yaratishda turlicha yondashuvlarni namoyish etadigan namunali asarlardan tashkil topgan. Charlotte Brontëning ijodi “Jeyn Eyr” (1847), “Shirli” (1849) va “Villett” (1853) romanlari asosida o‘rganiladi. Bu asarlar Brontëning turli hikoya tuzilmalari va qahramon tiplaridagi ayollar mustaqilligi, kasbiy o‘zini anglash va ishqiy baxt mavzulariga doimiy murojaat etishini ko‘rsatadi.

Thackerayning ijodi “Vanity Fair” (1848), “Pendennis tarixi” (1850) va “The Newcomers” (1855) asarlari asosida tadqiq etiladi, lozim bo‘lganda qisqa nasrlariga ham murojaat qaratiladi. Bu romanlar yozuvchining satirik realizm yo‘lini aniq aks ettiradi va ijtimoiy ko‘tarilishga intilgan shuhrastparast ayollardan tortib an’anaviy uy bekalari obrazlarigacha keng doiradagi ayol qahramonlarni qamrab, uning tasvirlash usullarini har tomonlama tahlil qilish imkonini yaratadi.

Ushbu yozuvchilarning ayol obrazlarini yaratish uslublarini taqqoslash orqali Viktoriya davri adabiyotida gender masalalari bo‘yicha mavjud bo‘lgan murakkab va ziddiyatli fikr-mulohazalarni chuqurroq tushunish mumkin. Ushbu tadqiqot quyidagi asosiy savollarga javob topishga qaratilgan: Brontë va Thackeray o‘z asarlarida ayollarning shaxsiy dunyosi va faol hayot pozisiyasini qanday shakllantiradilar? Ular ayollarning ijtimoiy chegaralar va imkoniyatlar orasidagi hayot tajribasini aks ettirish uchun qanday hikoya qilish usullari va obraz yaratish vositala-

ridan foydalanadilar? Ularning ayol obrazlari o‘sha davrdagi ayollarning ta’limi, mehnat faoliyati, turmush qurishi va axloqiy vakolatlari masalalarida kechgan bahs-munozaralar bilan qanday aloqada? Ayol obrazlarini yaratishdagi farqli usullar qanday g‘oyaviy oqibatlarga olib keladi? Ushbu adiblarning ayol qahramonlari, syujet vaziyatlari va asosiy g‘oyalarini izchil qiyosiy o‘rganish natijasida, ish Viktoriya adabiyotini belgilovchi umumiy madaniy qarashlar va individual badiiy yechimlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ochadi. Tahlil badiiy asarlarning katta ijtimoiy siljishlar davrida ayollarning o‘zgaruvchan holati haqidagi ko‘p qirrali muhokamalarni aks ettirishdagi ahamiyatini ko‘rsatish orqali Viktoriya davri, feministik adabiyotshunoslik va gender madaniyati tarixiga oid hozirgi ilmiy suhbatlarga o‘z hissasini qo‘shadi.

**METODLAR**

Ushbu tadqiqotda Sh. Brontë va W.M. Thackeray tanlangan romanlarida ayollar tasvirini o‘rganish uchun qiyosiy adabiy tahlil, tarixiy-kontekstual tadqiqot va feministik adabiy tanqidni birlashtiradigan ko‘p qirrali metodologik yondashuvdan foydalanilgan. Tadqiqot metodologiyasi adabiy asarlarning bir tomondan o‘z davrining g‘oyaviy munozaralarini aks ettirishi, boshqa tomondan esa ularga faol qatnashishini e’tirof etadi, bu esa matnning o‘ziga xos xususiyatlari va tarixiy sharoitlarini hisobga oladigan tahlil usullarini talab qiladi.

Qiyosiy Adabiy Tahlil

Qiyosiy tahlil usuli qahramon tiplari, voqealar rivojlanishi va asosiy mavzulardagi o‘xshashlik hamda farqlarni tartibli o‘rganishni nazarda tutadi. Qahramon tiplari orasida murabbiyalar, ijtimoiy muvaffaqiyatga intiluvchi ayollar va axloqiy ideal shaxslar mavjud. Voqealar rivojlanishi tanishuv va sevgi syujetlari, oilaviy munosabatlar hamda ijtimoiy qarama-qarshiliklarni qamrab oladi. Asosiy mavzular ma’lumot olish, mehnat faoliyati, oilaviy hayot va axloqiy ta’sirchanlikni o‘z ichiga oladi. Bunday yondashuv bitta muallif asarlarini o‘rganishda sezilmaydigan qonuniyatlarni aniqlashga yordam beradi va har bir adibning Viktoriya davrida ayollar haqidagi munozaralarga qo‘shgan alohida hissasini ko‘rsatib beradi.

Tarixiy-Kontekstual Yondashuv

Tahlil adabiy asarlarni Viktoriya davrining keng ijtimoiy, madaniy va siyosiy muhiti doirasida ko‘rib chiqadi. Xulq-atvor qoidalari to‘g‘risidagi qo‘llanmalar, o‘sha davr matbuot nashrlari, ayollarning mulkchilik huquqlariga oid qonuniy hujjatlar (Holcombe, 1983; 92) va o‘sha zamondagi tanqidiy fikrlar kabi tarixiy manbalar asarlarning yaratilishi va qabul qilinishining madaniy sharoitini tiklashga xizmat qiladi. Bunday asos zamonaviy ko‘z bilan o‘tmishni noto‘g‘ri baholash yoki muhokama qilishning oldini oladi va romanlarning ayollar ta’limi, ish-faoliyat imkoniyatlari va huquqiy ahvoliga oid o‘sha davrdagi munozaralar bilan qanday bog‘liqligini ochib beradi (Mitchell, 1996; 261).

Feministik Adabiy Tanqid

Asosan Gilbert va Gubar (1979) hamda Showalter tadqiqotlariga asoslangan feministik nazariy baza ushbu asarlar va ularning madaniy muhitida gender masalalari qanday namoyon bo‘lishini o‘rganadi. Metodologiya qarama-qarshi juftliklarni (muqaddas/gunohkor, oshkor/yashirin, harakatchan/tortinchoq) tahlil qiladi, ayollarning faol pozisiyasi va shaxsiy dunyosini tekshiradi hamda ayol ovozlari erkaklar ustunlik qilgan adabiy an’analari tizimida qanday ifodalanganligini tadqiq etadi. Tahlil, shuningdek, ayollar hayotini shakllantiruvchi omillar sifatida ijtimoiy qatlam, etnik mansublik va boshqa identifikatsiya belgilarining o‘zaro ta’sirining muhimligini ta’kidlovchi zamonaviy feministik tadqiqotlar bilan ham bog‘lanadi (Vicinus, 1985; 18).

Yaqin Matnli Tahlil

Konkret badiiy usullarni - qahramon yaratish, hikoyachi nuqtai nazari, ramziy tasvirlar, kompozitsion unsurlar - mikro darajada chuqur o'rganish talqin xulosalari uchun batafsil dalillar taqdim etadi. Asosiy e’tibor gender rollari va ayollar imkoniyatlariga nisbatan yashirin munosabatlarni ochib beradigan til qonuniyatlari, tasviriy vositalar va hikoya qilish usullariga qaratiladi.

Tahlil jarayoni bir necha bosqichlardan o‘tadi:

1) har ikkala muallif asarlarida qiyoslanadigan elementlarni aniqlash;

2) asosiy tasvirlash usullarini namoyish etuvchi tanlangan matn parcha-larini chuqur tahlil qilish;

3) tarixiy manbalar orqali kontekstualizatsiya;

4) feministik nazariy asoslar orqali talqin qilish;

5) tadqiqot savollariga javob berish uchun topilmalarni sintez qilish.

Ushbu qayta-qayta bajariladigan (iterative) jarayon matnli dalillar va tarixiy tushunchaga asoslangan keng qamrovli, nazariy jihatdan murakkab tahlilni ta'minlaydi.

**NATIJALAR**

Mazkur ishimizdagi qiyosiy tahlil Brontë va Thackerayning ayol shaxsiyatini qanday shakllantirishi o'rtasidagi tubdan farqlarni ko'rsatib beradi. Brontëning ayol qahramonlari kuchli his-tuyg'ular, axloqiy mulohaza va o'zini idrok etish bilan ajralib turadigan boy ichki olamga ega. Jeyn Eyr, Lyusi Snoy va Karolin Helston doimo psixologik o'zini tahlil qilish bilan mashg'ul bo'lib, o'zlarining ijtimoiy vaziyatlariga murakkab munosabat bildirishadi va aqliy hamda hissiy e'tirof etilish huquqini ta'kidlaydilar. Bu qahramonlar Gilbert va Gubar (1979) patriarxal tizim belgilab bergan ayol identifikatsiyasiga qarshi o'z-o'zini belgilash uchun kurash deb atagan jarayonni namoyon etadilar.

Brontë "Jeyn Eyr" va "Villett" romanlarida birinchi shaxs nomidan hikoya qiladi. Bu usul qahramonlarga o'z his-tuyg'ulari, tajribalari va dunyoga qarashlarini o'quvchiga bevosita yetkazish imkoniyatini beradi. Ushbu texnika ayol ongini markazlashtiradi va ayollarning voqealarni talqin qilishini tasdiqlaydi, ayollarni, asosan, erkaklar nuqtai nazaridan tasvirlash tendensiyasiga qarshi chiqadi. Brontëning kuchli psixologik realizmı uning ayol qahramonlarining erkinlik, hurmat va baxt izlashlariga nisbatan o'quvchida hamdardlik va empatiya his-tuyg'ularini uyg'otadi.

Thackerayning ijodida esa omnisent (hamma narsani biluvchi) hikoyachi uslubi ayol qahramonlardan ironik masofani saqlab turadi va ko'pincha ularning qarashlari hikoyachining bema'nilik, manfaatparastlik yoki tor fikrlilikni ta'kidlovchi izohlari orqali rad etiladi. Bekki Sharpning aql-zakovati va uddaburonligini tan olish qabul qilinadi, ammo hikoyachi doimiy ravishda uning xohish-istaklarini ta'minlay olmaydigan ayol sifatida iqtisodiy jihatdan zaif mavqeiga tushunarli javoblar sifatida emas, balki axloqiy jihatdan shubhali deb baholaydi. Ameliya Sedleyning sadoqat va fidokorlikning an'anaviy ayol fazilatlari axloqiy kuchlar sifatida emas, balki zaiflik va ahmoqlik sifatida ko'rinadi.

Ijtimoiy Cheklovlar va Ayol Faolligi

Ikkala muallif ham ayollarning cheklangan ijtimoiy imkoniyatlariga, xususan, bandlik va iqtisodiy mustaqillikka murojaat qiladilar, ammo ular bu cheklovlar doirasida ayol faolligining turlicha baholashadi. Brontëning asarlaridagi murabbiya ayollar - Jeyn Eyr, Lyusi Snoy, Agnes Grey - o'z ishlarini iqtisodiy jihatdan zarur, ammo psixologik jihatdan kamsituvchi deb bilishadi. Biroq, Brontë bu qahramonlarga axloqiy hokimiyat va psixologik murakkablikni beradi, bu ularning yakka ijtimoiy mavqelaridan oshib ketadi.

Brontëning ayol bandligini tasvirlash usuli ham ayollarning cheklangan professional imkoniyatlarining zarurligini, ularning haq-huquqlari kamsitilishini ta'kidlaydi. Jeyn Eyrning guvernant-muallima lavozimi uchun e'loni mustaqillik tasdiqini ifodalaydi, ammo ishning o'zi noaniq ijtimoiy maqomni doimiy muhokama qilishni o'z ichiga oladi. Lyusi Snoyning Villettdagi o'qituvchilik faoliyatida omon qolish va o'z maktabini tashkil etish orqali oxir-oqibat tadbirkorlik mustaqilligiga imkon beradi, bunday ijtimoiy cheklovlarga qaramay, ayol o'z-o'zini ta'minlash imkoniyatlarini ko'rsatadi (Peterson, 1972; 7-26).

Thackerayning ayol iqtisodiy zaifligiga munosabati professional faoliyat o'rniga ayollarning nikoh bozorlarini va ijtimoiy aloqalarni manipulyasiya qilishini ta'kidlaydi. Bekki Sharpning boy erlarni ta'minlash rejalari uning iqtisodiy xavfsizlik uchun asosiy strategiyasini tashkil qiladi, bu ayollarning cheklangan imkoniyatlari haqidagi tarixiy haqiqatni aks ettiradi, ammo ayol faolligini asosan ijtimoiy hisob-kitob va manipulyasiya sifatida taqdim etadi. Asarning axloqiy pozitsiyasi bunday xatti-harakatlarni qoralaydi, biroq odamlarni shunday yo'llarga majbur qiladigan ijtimoiy tizimiy muammolarga yetarlicha e'tibor bermaydi.

**MUHOKAMA**

Adiba erkaklar va ayollarning turlicha dunyoqarashga ega ekanini tan olgan, shuning uchun adabiyotda ham ayollarga xos yozish uslubi

bo‘lishi kerakligini ta’kidlagan. Bu tadqiqotda romantizm harakatining barcha jihatlari emas, balki faqat Brontë ijodiga tegishli tomonlari ko‘rib chiqiladi. Xususan, Bronte romantizmga o‘zi tan olgan fazilatlar – subyektivlik, ijodiy tasavvur va hissiy intensivlik nuqtai nazari bilan qaraydi. Ingliz romantizmini erkak shoirlar shakllantirsa-da, bu ayollarni romantika tajribasi markazidan ajratmagan.

Nikoh va Romantik Munosabatlar

Romanlarning uchrashish va nikohni ko‘rib chiqishlari ayol istagi va hamkorlik haqidagi turli mafkuraviy pozisiyalarni ochib beradi. Brontëning uchrashish hikoyalari tenglik, o‘zaro hurmat va haqiqiy hissiy aloqani qonuniy birlashmalarning zaruriy shartlari sifatida ta’kidlaydi. Jeyn Eyrning mashhur bayonoti – “Men qush emasman; va hech qanday to‘r meni tutmaydi” - egalik qiluvchi erkak istagiga qarshilik va mustaqil axloqiy shaxs sifatida tan olinish talabini ifodalaydi. Uning Rochesterga oxir-oqibat turmush qurishi faqat holatlar ularning mavqelarini tenglashtirganidan keyin sodir bo‘ladi, ularning oldingi munosabatlarining muammoli “xo‘jayin-xizmatkor” munosabarlarini yo‘q qiladi.

Brontë doimiy ravishda iqtisodiy hisob-kitob, ijtimoiy afzallik yoki ayollar roziligisiz erkaklar hokimiyatiga asoslangan nikohlarni tanqid qiladi. Shirli merkantil nikohlarni intellektual moslik va o‘zaro hurmatga asoslangan birlashmalar bilan aniq qarama-qarshi qo‘yadi. Karolin Helstonning javobsiz sevgida azob chekishi va Shirli Keyeldarning Rovert Murni tanlab olishi romantik munosabatlarda haqiqiy mehr va hurmatning ahamiyatini ta’kidlaydi.

Thackerayning nikoh syujetlari ijtimoiy spektakl, iqtisodiy hisob-kitob va romantik aldanishga urg‘u beradi. Ameliya Sedleyning munosib bo‘lmagan Jorj Osbornni ideallashtirishi va uning xotirasiga keyingi ko‘r-ko‘rona fidoiyligi hikoyachi ayollarning ko‘zga ko‘ringan sodiqligi emas, balki ahmoqligi sifatida taqdim etadi. Bekki Sharpning Rawdon Krouleyga turmush qurishi sof instrumental maqsadlarga xizmat qiladi, uning nikohni hissiy yoki axloqiy majburiyat emas, balki ijtimoiy va iqtisodiy bitim sifatida baholashini aks ettiradi.

Axloqiy Hokimiyat va Ayol Ovozi

Ehtimol, bu mualliflar o‘rtasidagi eng muhim farq ayol qahramonlarga axloqiy hokimiyatni berishga tegishli. Brontëning qahramonlari o‘z hikoyalarining axloqiy markazlari sifatida xizmat qiladi, ularning axloqiy hukmlarini hikoya natijalari tasdiqlaydi. Jeyn Eyrning qizg‘in sevgisiga qaramay, Rochesterning ma’shuqasi bo‘lishdan prinsipial ravishda bosh tortishi syujet yechimi orqali oqlanadi. Lyusi Snoyning protestant prinsipialligi Villettdagi katolik qahramonlarning axloqiy murosasi bilan keskin ziddiyat tashkil etadi va uni to‘g‘ri yo‘l sifatida ko‘rsatadi.

Thackerayning hikoyasi kamdan-kam hollarda ayollarga shubhasiz axloqiy hokimiyat beradi. Hatto Laura Pendennis yoki Ethel Newcome kabi nisbatan fazilat qahramonlar ham ularning axloqiy nuqtai nazarlarida cheklov yoki soddalikni ko‘rsatadigan hikoyaviy malakaga ega. Omnisent hikoyachi o‘zini ustun axloqiy aql sifatida joylashtiradi, ayol qahramonlarni ijtimoiy haqiqatni aniq idrok eta olmasliklarini ta’kidlovchi ironik uzoqlik bilan ko‘radi.

Ikkala muallif ham sinf va ijtimoiy harakatchanlik masalalari bilan shug‘ullanadilar, ammo ularning muolajalarida turli urg‘ular mavjud. Brontëning qahramonlari noaniq sinf pozisiyalarini egallaydilar - nafis qashshoqlik, iqtisodiy resurslar qoldirmagan ta’limiy taraqqiyot - bu ijtimoiy iyerarxiyalarni anglashni kuchaytiradi, o‘rta sinf qadriyatlari bilan identifikatsiyani saqlab qoladi. Jeyn Eyrning merosi Rochesterga teng sifatida turmush qurishga imkon beradi, ular o‘rtasidagi sinf tarangligini hal qiladi. Ushbu syujet yechimi ayollarning iqtisodiy mustaqilligi mos romantik munosabatlarni qo‘llab-quvvatlashini, tahdid qilmasligini ko‘rsatadi. Thackerayning satirasi sinf chegaralari bo‘ylab ijtimoiy ko‘tarilish va da’volarni nishonga oladi, ayol qahramonlar tez-tez tanqid qilingan xatti-harakatlarni mujassam etadilar. Bekki Sharpning aristokratik jamiyatga kirib borishga urinishlari hamda go‘zallik, zukkolik va manipulyatsiyani ijtimoiy taraqqiyot uchun ishlatishi markaziy hikoya tashvishlaridir. Asar bunday ambitsiyalarni axloqiy jihatdan noto‘g‘ri deb baholaydi, ammo moliyaviy mustaqillikka ega bo‘lmagan ayollar uchun boshqa yo‘llar kam ekanini ham e’tirof etadi. Bu ikki tomonlama yondashuv ayollarning

jamiyatdagi faolligi va ijtimoiy intilishlari masalasida mafkuraviy ziddiyatni hosil qiladi.

**XULOSA**

Ushbu tahlilda aniqlangan ayollar tasviriga oid turli yondashuvlar ayollarning qobiliyatlari, huquqlari va ijtimoiy rollari haqida asosan turli mafkuraviy pozitsiyalarni aks etadi. Brontëning fantastikasi doimiy ravishda ayollarning erkaklar bilan axloqiy va intellektual tengligi uchun bahslashadi, jamiyatda ayollarning darajasining pastligi va qaram bo‘lishi haqidagi patriarxal taxminlarni shubha ostiga oladi. Uning hikoya qilish uslublari - birinchi shaxs hikoyasi, psixologik murakkablik, axloqiy markaziylik - ayol tajribasi va nuqtai nazarini tasdiqlaydi, ayollarning o‘z-o‘zini belgilash va hurmat huquqlarini kengaytirilgan ijtimoiy tan olinishi uchun yashirin ravishda himoya qiladi.

Ushbu feministik ong mavhum nazariy pozitsiya sifatida emas, balki shaxsiy to‘g‘rilik va ayol mustaqilligiga sodiqliklarini saqlab, jamiyatda erkaklar ustunligi tizimining cheklovlarida harakat qilayotgan ayollar tajribasining aniq tasviri orqali paydo bo‘ladi. Gilbert va Gubar (1979) buni XIX asr ayol yozuvchilarining erkaklar adabiy an’analari va jamiyat talablari bilan murakkab muloqotining xarakterli belgisi deb ataydilar. Brontëning qahramonlari proto-feministik ong deb atalgan tushunchani ifodalaydi va keyinchalik rivojlanadigan feministik siyosiy harakatlarni oldindan ko‘rsatuvchi tenglik va e’tirof talablarini bildiradilar.

Thackeray satirik realizmida gender tengsizligini alohida tanqid qilmaydi, balki barcha insonlarning zaif tomonlari va kamchiliklarini fosh etadi. Uning hikoyaviy pozitsiyasi jinsidan qat’i nazar, barcha qahramonlardan ironik masofani saqlaydi, ammo bu yondashuv turlicha ta’sirga ega. Erkak personajlarning ijtimoiy intilishlari va axloqiy kelishuvlari ijtimoiy tuzilmalar, iqtisodiy omillarning kengroq satirik tanqidi doirasida sharhlansa, ayol qahramonlarning shunga o‘xshash harakatlari ko‘pincha obrazning ayol sifatidagi kamchiliklari deb baholanadi.

## ADABIYOTLAR


1. Ergasheva, G. (2025). Til, identifikatsiya va gender kesishmasi: ayollarning til me’yorlarini shakllantirishdagi roli. O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari, 177–184-betlar.
2. Flint, K. (1993). Ayol kitobxon, 1837-1914. Oxford University Press.
3. Gaskell, E. (1857). Sharlotta Brontyoning hayoti. Smith, Elder & Co.
4. Gilbert, S. M., va Gubar, S. (1979). Choratog'dagi jinni ayol: Ayol yozuvchi va XIX asr adabiy tasavvuri. Yale University Press.
5. Gulnoza, N. (2017). O‘zbek auditoriyasida so‘z yasalishini o‘qitishning ahamiyati. In Servantes va ispan tili hamda madaniyatining universallashuvi: Ispan tili o‘qituvchilari Yevropa assotsiatsiyasining (AEPE) LI Xalqaro kongressi materiallari (Ispaniya, Palensiya shahrida o‘tkazilgan) (24-jild, 315–323-betlar).
6. Holcombe, L. (1983). Xotinlar va mulk: XIX asr Angliyasida turmushga chiqqan ayollarning mulkiy huquqi islohoti. University of Toronto Press.
7. Mitchell, S. (1996). Viktoriya davri Angliyasida kundalik hayot. Greenwood Press.
8. Peterson, M. J. (1972). Viktoriya davri guvernantkalari: Oila va jamiyatda maqom nomuvofiqligi. Victorian Studies, 14(1), 7-26.
9. Sutherland, J. (1988). Tekkerey ish jarayonida. Athlone Press.
10. Vicinus, M. (1985). Mustaqil ayollar: Yolg'iz ayollarning mehnati va jamoasi, 1850-1920. University of Chicago Press.


## REFERENCES


1. Ergasheva, G. (2025). The intersection of language, identity, and gender: women’s role in shaping linguistic norms. O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari, 177-184.

2. Flint, K. (1993). The woman reader, 1837-1914. Oxford University Press.
3. Gaskell, E. (1857). The life of Charlotte Brontë. Smith, Elder & Co.
4. Gilbert, S. M., & Gubar, S. (1979). The madwoman in the attic: The woman writer and the nineteenth-century literary imagination. Yale University Press.
5. Gulnoza, N. (2017). La importancia de enseñar la formación de las palabras en el aula uzbeka. In Cervantes y la universalización de la lengua y la cultura españolas: actas del LI Congreso Internacional de la Asociación Europea de Profesores de Español (AEPE): celebrado en Palencia (España) del (Vol. 24, pp. 315-323).
6. Holcombe, L. (1983). Wives and property: Reform of the married women's property law in nineteenth-century England. University of Toronto Press.
7. Mitchell, S. (1996). Daily life in Victorian England. Greenwood Press.
8. Peterson, M. J. (1972). The Victorian governess: Status incongruence in family and society. Victorian Studies, 14(1), 7-26.
9. Sutherland, J. (1988). Thackeray at work. Athlone Press.
10. Vicinus, M. (1985). Independent women: Work and community for single women, 1850-1920. University of Chicago Press.